

شماره: ۹/۱۵۴۹۱۴

تاریخ: ۱۴۰۲/۰۶/۲۷

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مشخصات سند	
عنوان سند: آیین نامه تدوین و بازنگری برنامه های درسی	
نوع سند: آیین نامه	شماره سند: عتف-آ- ۲۲۱۶
ویرایش: ۱	صفحه: ۸

اقدام کنندگان			
اقدامات	نام و نام خانوادگی	واحد سازمانی	امضاء
تهیه کننده:	رضا نقی زاده	مدیرکل دفتر برنامه ریزی آموزش عالی	
تأیید کننده:	قاسم عموعابدینی	معاون آموزشی	
تصویب کننده:	محمدعلی زلفی گل	وزیر علوم، تحقیقات و فناوری	

مرجع تأیید و ثبت	نام و نام خانوادگی دبیر	شماره و تاریخ صورت جلسه	امضاء
شورای عالی برنامه ریزی آموزشی	قاسم عموعابدینی	جلسه شماره: ۹۵۹	
		تاریخ: ۱۴۰۲/۰۱/۲۰	

مرجع نگهداری سند	پرونده	قسمت	تاریخ و شماره ابلاغ سند:
دفتر وزارتی			

شماره: عتف-آ-۲۲۱۶		آیین‌نامه تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی	 جمهوری اسلامی ایران وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
تاریخ: ۱۴۰۲/۰۱/۲۰	ویرایش: ۰۱		
صفحه: ۲ از: ۸			

مقدمه: به استناد قانون اهداف، وظائف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مصوب مجلس شورای اسلامی و اختیارات شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی و در راستای تحقق سیاست‌های کلی علم و فناوری ابلاغی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، نقشه جامع علمی کشور، دانشگاه اسلامی و اسناد بالادستی مرتبط، آیین‌نامه تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی تدوین شد و در جلسه ۹۵۹ مورخ ۱۴۰۲/۱/۲۰ به تصویب شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی رسید. این آیین‌نامه شامل چارچوب تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی، حدود واگذاری اختیارات برنامه‌ریزی درسی به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و نحوه تعیین دانشگاه‌های دارای اختیار در تدوین و بازنگری برنامه درسی می‌باشد.

ماده ۱: تعاریف و اختصارات

- **وزارت:** منظور وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است.
- **شورای عالی:** منظور شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی است.
- **کمیسیون:** منظور کمیسیون برنامه‌ریزی درسی، محتوا و سرفصل رشته‌های تحصیلی ذیل شورای عالی است.
- **موسسه:** هر یک از دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی (اعم از دولتی و غیردولتی) است که دارای مجوز تأسیس از وزارت هستند یا تحت ضوابط وزارت عمل می‌کنند.
- **موسسه دارای اختیار تدوین و بازنگری برنامه درسی:** شامل فهرست مؤسسات مندرج در پیوست شماره ۱ این آیین‌نامه می‌باشد. این فهرست سالیانه توسط کمیسیون و بر اساس شاخص‌های تعیین‌شده توسط کمیسیون به‌روزرسانی می‌شود.
- **برنامه درسی:** سندی حاوی نحوه سازماندهی یک سلسله فعالیت‌های یاددهی و یادگیری به‌منظور ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار یادگیرنده‌ها و ارزشیابی میزان تحقق این تغییرات است.
- **برنامه درسی مرجع:** برنامه درسی مصوب شورای عالی می‌باشد.
- **برنامه درسی اختصاصی:** برنامه درسی است که مؤسسات دارای اختیار تدوین و بازنگری برنامه درسی بر اساس برنامه درسی مرجع اقدام به تدوین آن نموده‌اند. برنامه درسی اختصاصی بایستی در چارچوب ضوابط این آیین‌نامه تدوین شود و صرفاً برای آن موسسه و در رشته‌هایی که برنامه درسی مرجع دارد، قابل اجرا است.
- **دوره تحصیلی:** هر یک از دوره‌های تحصیلی کاردانی (پیوسته و ناپیوسته)، کارشناسی (پیوسته و ناپیوسته)، کارشناسی ارشد ناپیوسته، دکتری تخصصی هستند.
- **دروس عمومی:** درس‌هایی است که توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی تعیین و برای تمامی دانشجویان دوره‌های کاردانی و کارشناسی (پیوسته و ناپیوسته) در تمامی موسسه‌ها به صورت یکسان ارائه می‌شود و گذراندن آنها توسط دانشجو الزامی است.
- **دروس پایه:** درس‌هایی است که دانشجو، ملزم به انتخاب آنها است و با هدف افزایش بنیه علمی و آماده کردن دانشجو برای درک بهتر دروس تخصصی ارائه می‌شود.
- **دروس تخصصی (اصلی):** درس‌هایی است که دانشجو ملزم به انتخاب آنها است و فراتر از مبانی و چارچوب‌های نظری و به عنوان جزئی از هسته اصلی برنامه درسی است که با هدف عمق بخشیدن به دانش یا مهارت دانشجو ارائه می‌شود. دروس تخصصی به دو نوع الزامی و اختیاری تقسیم می‌شود. دروس اختیاری از جمله دروس تخصصی است که دانشجو به اختیار خود و در چارچوب ضوابط موسسه آنها را می‌گذراند.

شماره: عتف-آ-۲۲۱۶		آیین‌نامه تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی	 جمهوری اسلامی ایران وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
ویرایش: ۰۱	تاریخ: ۱۴۰۲/۰۱/۲۰		
صفحه: ۳ از: ۸			

- **دروس جبرانی:** درس‌هایی است که به تشخیص گروه آموزشی، گذراندن آن برای رفع کمبود دانش یا مهارت دانشجوی، ضروری است. تعداد و ضوابط اجرای این دروس در آیین‌نامه یکپارچه آموزشی مصوب شورای عالی برای هر دوره تحصیلی تعیین می‌شود.
- **دروس مهارتی-اشتغال پذیری:** دروسی با رویکرد افزایش توان کارآمدگی، مهارت و قابلیت اشتغال پذیری دانشجویان می‌باشد که بر اساس مصوبه جلسه ۹۵۴ و ۹۵۹ شورای عالی برای دوره کارشناسی پیوسته پیش بینی شده است.
- **دروس آمایشی-ماموریتی:** بخشی از دروس تخصصی اختیاری است که موسسه امکان دارد مطابق ضوابط مندرج در این آیین‌نامه محتوای آن را بر اساس مأموریت/آمایش موسسه تغییر دهد. این دروس مطابق با مصوبه جلسه ۹۵۴ شورای عالی پیش بینی شده است.
- **پروژه تحصیلی:** پژوهش دوره کارشناسی در موضوع مربوط به رشته تحصیلی دانشجوی است که زیر نظر استاد راهنما تدوین و ارائه می‌شود.
- **پایان‌نامه:** اثری مکتوب مبتنی بر تحقیقات نظری و عملی که توسط دانشجویان دوره کارشناسی ارشد در پایان دوره آموزشی ارائه می‌شود.
- **رساله دکتری:** اثری است مبتنی بر فعالیت‌های سازمان‌یافته علمی - پژوهشی دانشجوی دوره دکتری تخصصی/پیوسته/مستقیم که در زمینه‌های خاص تدوین و به ارائه نتایج نو در زمینه مربوط منجر می‌شود و دانشجوی ملزم به دفاع از آن در حضور هیأت داوران است.
- **بازنگری برنامه درسی:** منظور حذف، ادغام، تغییر عنوان یا محتوای سرفصل دروس در یک برنامه درسی موجود است.
- **تدوین برنامه درسی:** منظور ارائه برنامه درسی برای ایجاد یک رشته/گرایش تحصیلی جدید در نظام آموزش عالی است.
- **شورای برنامه‌ریزی آموزشی موسسه:** منظور آن شورایی در موسسه است (می‌تواند عنوان شورا در مؤسسات مختلف متفاوت باشد) که تصمیمات مربوط به برنامه‌های درسی رشته‌های موسسه را در چارچوب ضوابط این آیین‌نامه تصویب می‌نماید.

ماده ۲: معیارهای برنامه درسی

در تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی ملاحظات زیر بایستی مدنظر قرار گیرد:

- انطباق با ارزش‌ها، اهداف و سیاست‌های کلان کشور؛
- روزآمدی و بهره‌مندی از آخرین یافته‌ها و تحولات علمی و دانشی دنیا؛
- پاسخ به نیازهای ملی و منطقه‌ای مبتنی بر آمایش سرزمین و مأموریت‌گرایی؛ توجه به مهارت‌افزایی، توان اشتغال‌پذیری و شایستگی‌های کانونی؛
- توجه به جایگاه و اقتضات تمدنی، فرهنگی و اجتماعی؛

ماده ۳: ساختار کلی برنامه درسی

ساختار برنامه درسی تدوین یا بازنگری شده، باید بر اساس موارد زیر (پیوست شماره ۲) تنظیم شود:

شماره: عتف-آ-۲۲۱۶		آیین‌نامه تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی	
ویرایش: ۰۱	تاریخ: ۱۴۰۲/۰۱/۲۰		
صفحه: ۴ از: ۸			

۳-۱- **جلد برنامه:** مشتمل بر عنوان رشته و گرایش (به فارسی و انگلیسی)، عنوان دوره تحصیلی، اسامی تدوین‌کنندگان یا بازنگری‌کنندگان.

۳-۲- **فصل اول:** مشخصات کلی برنامه درسی شامل:

الف) مقدمه: معرفی کلی و تبیین برنامه درسی؛

ب) اهداف؛

پ) اهمیت و ضرورت؛

ت) تعداد و نوع واحدهای درسی در هر دوره (طبق جدول شماره ۱ تا ۳)؛

ث) نقش، توانایی و شایستگی مورد انتظار از دانش‌آموختگان؛

ج) شرایط و ضوابط ورود به دوره؛

چ) شرایط، ضوابط و الزامات اجرا و گسترش رشته؛

ه) زمینه‌های شغلی حال و آینده (پیوست شغلی)

ی) جایگاه تمدنی، فرهنگی و اجتماعی (جایگاه رشته تحصیلی در حوزه تمدنی گذشته، حال و آینده و بافت فرهنگی و اجتماعی کشور)

جدول شماره ۱: تعداد و نوع واحدهای درسی در دوره کاردانی و کارشناسی ناپیوسته

جمع واحدهای درسی	نوع واحدهای درسی				دوره تحصیلی	
	پروژه	تخصصی (اصلی)		پایه		
		اختیاری	الزامی			
۷۱-۶۸	-	-	۴۷-۴۳	۱۹-۱۵	۱۰	کاردانی پیوسته/ناپیوسته
۷۲-۶۸	۴-۰	۱۴-۱۰	۳۷-۳۳	۱۹-۱۵	۱۰	کارشناسی ناپیوسته

جدول شماره ۲: تعداد و نوع واحدهای درسی در دوره کارشناسی پیوسته

جمع واحدهای درسی	نوع واحدهای درسی					دوره تحصیلی	
	پروژه	مهارتی-اشتغال پذیری	تخصصی (اصلی)		پایه		
			اختیاری	الزامی			
۱۴۰-۱۳۰	۳-۰	۱۵-۳	۲۰-۱۰	۸۸-۶۸	۳۰-۲۰	۲۲	کارشناسی پیوسته

شماره: عتف-آ-۲۲۱۶		آیین نامه تدوین و بازنگری برنامه های درسی	 جمهوری اسلامی ایران وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
ویرایش: ۰۱	تاریخ: ۱۴۰۲/۰۱/۲۰		
صفحه: ۵ از: ۸			

جدول شماره ۳: تعداد و نوع واحدهای درسی در دوره تحصیلات تکمیلی

جمع واحدهای درسی	نوع واحدهای درسی				پایه	عمومی	دوره تحصیلی
	پایان نامه / رساله	تخصصی (اصلی)		اختیاری			
		الزامی	اختیاری				
۳۲-۲۸	۶-۴	۱۶-۱۴	۱۲-۱۰	-	-	کارشناسی ارشد ناپیوسته	
۳۶	۲۴-۱۸	۱۰-۴	۱۰-۸	-	-	دکتری تخصصی	

تبصره ۱: نحوه اجرای دروس مهارتی-اشتغال پذیری در دوره کارشناسی پیوسته و ارزشیابی آن در شیوه نامه ای که به این منظور توسط معاونت آموزشی ابلاغ می شود، تعیین و اجرایی می شود و اجرای آن توسط مؤسسات برای کلیه رشته های تحصیلی مقطع کارشناسی پیوسته مطابق شیوه نامه مذکور الزامی است.

تبصره ۲: نحوه تدوین برنامه های درسی دوره های کارشناسی ارشد پیوسته، دکتری مستقیم، دکتری پیوسته و دکتری حرفه ای و مقررات اختصاصی آن در یک آیین نامه مجزا توسط معاونت آموزشی وزارت ابلاغ می شود.

تبصره ۳: موسسه می تواند برای رفع نیاز یک شخصیت حقوقی فعال در جامعه و صنعت (اعم از دستگاه یا بنگاه دولتی، غیردولتی، صنعتی و ...) و در صورت درخواست مجموعه، برنامه درسی رشته را با رویکرد حرفه ای بازنگری نماید. در این صورت، موسسه مجاز است محتوا و عنوان حداکثر ۴۰ واحد درسی در برنامه درسی دوره کارشناسی پیوسته را با توجه به نیاز آن مجموعه تعیین کند و پس از تصویب در کمیسیون در بازه زمانی مشخص اجرا نماید.

۳-۳- فصل دوم شامل جدول عناوین و مشخصات دروس (معرفی دروس برنامه درسی شامل دروس عمومی، پایه، تخصصی، مهارتی-اشتغال پذیری) طبق جدول شماره ۴؛

جدول شماره ۴: عنوان و مشخصات دروس

ردیف	عنوان درس	تعداد واحد به تفکیک نوع آن			تعداد جلسات	وضعیت آمایشی/مأموریتی درس (صرفاً برای دروس اختیاری مشخص شود)		تعداد ساعات	پیش نیاز	هم نیاز
		نظری	عملی	عملی-نظری		مرتبط با آمایش/مأموریت موسسه است.	مرتبط با آمایش/مأموریت موسسه نیست.			

تبصره ۴: ساعت آموزش برای هر واحد نظری ۱۶ ساعت، عملی ۳۲ ساعت، عملی (به شیوه کارگاهی) ۴۸ ساعت، نظری-عملی با توجه به میزان فعالیت نظری و عملی مورد نیاز برای واحد در چارچوب ساعت های پیش بینی شده برای واحد نظری و واحد عملی، کارآموزی و کارورزی با توجه به نوع رشته ۶۴ ساعت یا ۱۲۸ ساعت است.

تبصره ۵: تعداد واحدهای درسی که در جدول شماره ۴ مرتبط با آمایش/مأموریت موسسه درج می شوند، حداکثر ۱۵ واحد درسی در دوره کارشناسی پیوسته و ۶ واحد درسی در سایر دوره ها می باشد.

شماره: عتف-آ-۲۲۱۶	آیین نامه تدوین و بازنگری برنامه های درسی	 جمهوری اسلامی ایران وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
ویرایش: ۰۱		
تاریخ: ۱۴۰۲/۰۱/۲۰		
صفحه: ۶ از: ۸		

۴-۳- فصل سوم: ویژگی های دروس به تفکیک هر درس شامل:

الف) عنوان درس (فارسی و انگلیسی)؛

ب) هدف های کلی و ویژه هر درس؛

پ) سرفصل ها؛

ت) روش یاددهی - یادگیری متناسب با محتوا و هدف؛

ث) روش ارزشیابی؛

ج) ملزومات، تجهیزات و امکانات مورد نیاز برای ارائه؛

چ) منابع علمی پیشنهادی؛

ح) ملاحظات برای افراد با نیازهای ویژه.

تبصره ۶: برای دروس مهارتی-اشتغال پذیری، بندهای پ، ت، ج، چ و ح با توجه به توانمندی های موسسه تدوین و با تصویب شورای برنامه ریزی آموزشی موسسه اجرا می شود.

تبصره ۷: برای دروسی که وضعیت آمایشی/مأموریتی آن مرتبط با آمایش/مأموریت موسسه می باشد، بندهای پ، ت، ج، چ و ح با توجه به ویژگی های آمایشی/مأموریتی موسسه و پس از تصویب شورای برنامه ریزی آموزشی موسسه قابل تغییر می باشد.

تبصره ۸: جزئیات دروس مهارتی-اشتغال پذیری و دروسی که وضعیت آمایشی/مأموریتی آن مرتبط با آمایش/مأموریت موسسه می باشد، بایستی به طور عمومی از طریق درگاه اینترنتی موسسه و پیش از اجرا به دانشجویان اطلاع رسانی شود.

ماده ۴: اختیارات تدوین و بازنگری برنامه های درسی برای مؤسسات دارای اختیار در تدوین و بازنگری برنامه های درسی

۴-۱- ارائه طرح توجیهی رشته های تحصیلی جدید و برنامه درسی مرتبط با آن به وزارت؛

۴-۲- بازنگری برنامه درسی مرجع مطابق مأموریت واگذار شده از طرف وزارت؛

۴-۳- بازنگری برنامه های درسی مرجع موجود و تدوین برنامه درسی اختصاصی؛

تبصره ۱: موسسه دارای اختیار در تدوین و بازنگری برنامه درسی فقط در رشته هایی مجاز به بازنگری برنامه درسی (موضوع بند ۴-۲ و ۴-۳) است که موسسه در آن رشته حداقل برای یک دوره دانش آموخته داشته باشد.

تبصره ۲: موسسه دارای اختیار در تدوین و بازنگری برنامه درسی فقط در رشته هایی مجاز به ارائه طرح توجیهی و تدوین برنامه درسی (موضوع بند ۴-۱) است که در رشته مرتبط، حداقل یک عضو هیات علمی با مرتبه استادی یا دو عضو هیات علمی در مرتبه دانشیاری داشته باشد. حضور حداقل یک عضو هیات علمی با یکی از تخصص های برنامه درسی، فناوری آموزشی، آموزش عالی، سیاست گذاری علم یا سایر تخصص های مرتبط در میان تدوین کنندگان برنامه درسی مرتبط با رشته های تحصیلی جدید، توصیه می شود.

۴-۴- موسسه دارای اختیار در تدوین و بازنگری برنامه درسی با رعایت شرایط زیر و بر اساس نیازمندی و مطابق با آمایش و مأموریت خود، امکان بازنگری در برنامه درسی مرجع (تدوین برنامه درسی اختصاصی) را با رعایت چارچوب برنامه درسی مندرج در این آیین نامه را دارند:

• عنوان و محتوای دروس عمومی مصوب تابع ضوابط اختصاصی خود می باشد و توسط موسسه قابل تغییر نمی باشد.

شماره: عتف-آ-۲۲۱۶		آیین‌نامه تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی	
ویرایش: ۰۱	تاریخ: ۱۴۰۲/۰۱/۲۰		
صفحه: ۷ از: ۸			

- عنوان و محتوای دروس پایه و تخصصی که در آزمون مقطع بالاتر مورد سنجش قرار می‌گیرند، توسط موسسه قابل تغییر نمی‌باشند و صرفاً مؤسسات با پوشش کامل سرفصل مصوب برنامه درسی مرجع می‌توانند نسبت به ارائه محتوای تکمیلی متناسب با شرایط موسسه اقدام نمایند و مسئولیت حسن اجرای این بند با موسسه می‌باشد.
- عنوان و تعداد واحدهای دروس مهارتی-اشتغال پذیری در برنامه درسی مصوب توسط موسسه قابل تغییر نمی‌باشد.
- چارچوب تغییر عنوان و محتوای برنامه‌های درسی مرجع توسط مؤسسات در رشته‌های واگذار شده به شورای تحول و ارتقای علوم انسانی، منوط به تأیید شورای تحول و ارتقای علوم انسانی می‌باشد.
- تدوین برنامه درسی اختصاصی، صرفاً پس از تصویب شورای برنامه‌ریزی موسسه، بارگذاری در سامانه آموزش عالی و اطلاع‌رسانی از طریق پایگاه اطلاع‌رسانی موسسه، قابلیت اجرا دارد.
- موسسه مجاز نیست در تغییر عنوان و محتوای دروس، تعداد واحدهای عملی و نظری-عملی را نسبت به برنامه درسی مرجع کاهش دهد.

ماده ۵: مؤسسات موظف به رعایت کامل برنامه‌های درسی مرجع می‌باشند و صرفاً در مواردی که در این آیین‌نامه اختیاراتی به موسسه واگذار شده است امکان تدوین برنامه درسی اختصاصی یا تغییر در برنامه درسی مرجع وجود دارد. در صورت بازنگری در برنامه درسی مرجع و منسوخ شدن برنامه درسی مرجع پیشین، مؤسسات دارای اختیار تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی موظف می‌باشند برنامه درسی اختصاصی خود را بر اساس برنامه درسی مرجع بازنگری شده در چارچوب این آیین‌نامه اصلاح نمایند و برای ورودی‌های جدید بر اساس آن اقدام نمایند.

ماده ۶: تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی (اعم از برنامه‌های درسی مرجع و اختصاصی) توسط مؤسسات بایستی در ساختار نمونه برنامه درسی (پیوست شماره ۲) تنظیم شود. در صورتیکه ساختار مذکور سامانه سپاری شود، مؤسسات موظف هستند نسبت به بارگزاری اطلاعات در سامانه نیز اقدام نمایند.

تبصره ۱: دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی بنابر نیاز امکان بازبینی در ساختار نمونه برنامه درسی و سامانه تعبیه‌شده به این منظور را دارد.

ماده ۷: تصویب برنامه‌های بازنگری شده و تدوینی به منزله مجوز پذیرش دانشجو در موسسه نمی‌باشد و پذیرش دانشجو در هر رشته/گرایش، مستلزم اخذ مجوزهای مربوطه از دفتر/ شورای گسترش آموزش عالی است.

ماده ۸: مسئولیت نظارت بر حسن اجرای مفاد این آیین‌نامه بر عهده دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی و تفسیر موارد ابهام بر عهده کمیسیون است.

ماده ۹: این آیین‌نامه شامل یک مقدمه، ۹ ماده و دو پیوست در جلسه شماره ۹۵۹ مورخ ۱۴۰۲/۰۱/۲۰ شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی تصویب و از تاریخ ابلاغ برای تمام موسسه‌های آموزش عالی لازم‌الاجراست و جایگزین آیین‌نامه واگذاری اختیارات برنامه‌ریزی درسی به دانشگاه‌ها و موسسه‌های آموزش عالی مصوب جلسه ۸۸۲ مورخ ۱۳۹۵/۱۱/۲۳ شورای عالی برنامه‌ریزی و چارچوب تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی مصوب جلسه شماره ۸۶۱ مورخ ۹۴/۳/۱۶ شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی و سایر مصوبات پیشین در این زمینه می‌شود.

شماره: عتف-آ-۲۲۱۶		آیین‌نامه تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی	
ویرایش: ۰۱	تاریخ: ۱۴۰۲/۰۱/۲۰		
صفحه: ۸ از: ۸			

پیوست شماره ۱: دانشگاه‌های دارای اختیار تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی

دانشگاه‌های اراک، ارومیه، الزهرا (س)، اصفهان، ایلام، بجنورد، بوعلی‌سینا، بیرجند، بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین، تبریز، تحصیلات تکمیلی علوم پایه زنجان، تربیت مدرس، تهران، حکیم سبزواری، خلیج فارس، خوارزمی، دریانوردی و علوم دریایی چابهار، رازی کرمانشاه، زنجان، سمنان، سیستان و بلوچستان، شهرکرد، شهید باهنر کرمان، شهید چمران اهواز، شهید بهشتی، شیراز، فردوسی مشهد، صنعتی اصفهان، صنعتی امیرکبیر، صنعتی خواجه‌نصیرالدین طوسی، صنعتی سهند تبریز، صنعتی شاهرود، صنعتی شریف، صنعتی شیراز، صنعتی نوشیروانی بابل، علامه طباطبایی، علم و صنعت ایران، علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، قم، کاشان، کردستان، گلستان، گیلان، لرستان، مازندران، محقق اردبیلی، هرمزگان، هنر تهران، هنر اصفهان، یاسوج، یزد، سازمان مرکزی دانشگاه جامع علمی و کاربردی، سازمان مرکزی دانشگاه فنی و حرفه‌ای

پیوست شماره ۲: ساختار نمونه برنامه درسی (فرم نمونه)

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
شورای عالی برنامه ریزی آموزشی

(پیوست شماره ۲: ساختار نمونه برنامه درسی)

دانشگاهها / موسسه های همکار

محل درج نشان موسسه همکار   محل درج نشان موسسه همکار   محل درج نشان موسسه همکار   محل درج نشان موسسه همکار

برنامه درسی رشته

عنوان رشته را درج نمایید

ENGLISH TITLE | عنوان انگلیسی رشته را درج نمایید

مقطع مقطع را درج نمایید

گرایش

عنوان فارسی گرایش را درج نمایید	English Title
عنوان فارسی گرایش را درج نمایید	English Title
عنوان فارسی گرایش را درج نمایید	English Title

اعضای کمیته تدوین و بازنگری برنامه:

.....	دکتر	عضو هیات علمی دانشگاه .....
.....	دکتر	عضو هیات علمی دانشگاه .....
.....	دکتر	عضو هیات علمی دانشگاه .....
.....	دکتر	عضو هیات علمی دانشگاه .....
.....	دکتر	عضو هیات علمی دانشگاه .....
.....	دکتر	عضو هیات علمی دانشگاه .....

لطفاً صورتجلسه امضا شده توسط کمیته بازنگری را نیز اسکن نموده و در این صفحه قرار دهید

جدول تغییرات

ردیف	در برنامه قبلی	در برنامه بازنگری شده
.۱		
.۲		
.۳		
.۴		
.۵		
.۶		
.۷		
.۸		
.۹		
.۱۰		
.۱۱		
.۱۲		
.۱۳		
.۱۴		
.۱۵		
.۱۶		
.۱۷		
.۱۸		
.۱۹		
.۲۰		
.۲۱		
.۲۲		
.۲۳		
.۲۴		
.۲۵		
.۲۶		
.۲۷		
.۲۸		
.۲۹		
.۳۰		

فصل اول

مشخصات کلی برنامه درسی

الف) مقدمه: معرفی کلی و تبیین برنامه درسی

(مشمول بر عنوان رشته، عنوان دوره تحصیلی، معرفی کلی و تبیین برنامه درسی)

ب) اهداف

(مشمول بر حوزه مطالعاتی و مرزهای رشته، چیستی رشته، گرایش‌های آن و اهداف تدوین/بازنگری برنامه)

پ) اهمیت و ضرورت

(مشمول بر چرایی وجود رشته، چرایی تدوین یا بازنگری برنامه درسی موجود و ضرورت و اهمیت آن با بررسی مختصری از تاریخچه تغییرات برنامه درسی در ایران و جهان و مرزهای پیش روی رشته)

ت) تعداد و نوع واحدهای درسی (بر اساس جدول شماره ۱ تا ۳ آیین نامه تدوین و بازنگری برنامه های درسی)

جدول (۱) - توزیع واحدها

تعداد واحد	نوع دروس
۲۲	دروس عمومی
	دروس پایه
	دروس تخصصی الزامی
	دروس تخصصی اختیاری
	دروس مهارتی-اشتغال پذیری
	پروژه/رساله/ پایان نامه
	جمع

نکته (این متن قرمز رنگ را پس از مطالعه از فایل برنامه حذف نمایید): دروس عمومی برای همه رشته های مقطع کارشناسی پیوسته ضروری و یکسان به تعداد ۲۲ واحد می باشد که جدول دروس آن در ابتدای فصل ۳ قرار داده شده است، و نیازی نیست تدوین کننده برنامه در این زمینه اطلاعاتی را درج نماید. این نوع دروس فقط در مقاطع کاردانی، کارشناسی ناپیوسته و کارشناسی پیوسته وجود دارد. در برنامه های مقاطع دیگر، جدول مربوطه را حذف نمایید.

دروس پایه شامل دروسی می شوند که پایه دانشی رشته موردنظر را در بر می گیرد. این دروس عمدتاً پیش نیازی برای دروس تخصصی هستند. در بسیاری از موارد، دروس پایه برای رشته های یک دانشکده (یا یک حوزه دانشی) یکسان است. این دروس در مقطع کارشناسی کارایی دارد. با این حال، اگر در دوره کارشناسی ارشد، رشته دارای گرایش هایی باشد، دروس مشترک بین گرایش ها به طور منطقی، پایه آن رشته را در این مقطع شکل می دهد.

دروس تخصصی الزامی، شامل دروسی هستند که هسته اصلی رشته را در مقطع کارشناسی تشکیل می دهند و گذراندن همه آنها الزامی می باشد. در مقطع کارشناسی ارشد در صورت وجود گرایش، این نوع دروس، ضمن شکل دادن هسته اصلی هر گرایش، متمایز کننده اصلی گرایش های یک رشته نیز محسوب می شوند.

دروس تخصصی اختیاری، شامل دروسی هستند که برای هر رشته / گرایش، مکمل هستند و تعدادی از آنها به انتخاب دانشجو / گروه آموزشی، بر اساس علاقه، تخصص یا ... اخذ و گذرانده می شوند. وجود دروس اختیاری در برنامه درسی، کمک می کند تا دانش / توانمندی دانشجو در یک موضوع تخصصی تر توسعه یابد. تعداد دروس در جدول این نوع درس باید بیش از تعداد قابل اخذ باشد تا اختیار در انتخاب درس وجود داشته باشد.

دروس مهارتی-اشتغال پذیری: دروسی با رویکرد افزایش توان کارآمدگی، مهارت و قابلیت اشتغال پذیری دانشجویان می باشد که بر اساس مصوبه جلسه ۹۵۴ و ۹۵۹ شورای عالی برنامه ریزی آموزشی برای دوره کارشناسی پیوسته پیش بینی شده است.

ث) نقش، توانایی و شایستگی مورد انتظار از دانش آموختگان:

(مهارت‌ها، شایستگی‌ها و توانمندی‌هایی که دانشجو پس از اتمام دوره تحصیل خود، به دست خواهد آورد را در جدول زیر بنویسید و دروس مرتبط با هر مهارت، شایستگی یا توانمندی را در مقابل آن درج نمایید. در برشمردن شایستگی‌های مورد انتظار برنامه به حیطه‌های مختلف دانش، توانش و نگرش توجه شود)

مهارت‌ها، شایستگی‌ها و توانمندی‌های ویژه	دروس مرتبط
مهارت‌ها، شایستگی‌ها و توانمندی‌های عمومی	دروس مرتبط

ج) شرایط و ضوابط ورود به دوره (اطلاعات این بند به صورت پیشنهادی می‌باشد و شرایط و ضوابط ورود به دوره‌های تحصیلی، تابع سیاست‌های بالادستی می‌باشد).

(مشخص نمایید که دانش آموختگان چه رشته‌هایی در مقطع قبلی و با چه شرایطی می‌توانند وارد این رشته تحصیلی شوند.)

چ) شرایط، ضوابط و الزامات اجرا و گسترش رشته؛

(مشخص نمایید که برای اجرای این رشته چه امکاناتی مورد نیاز است و باید چه الزامات و ضوابطی مدنظر قرار گیرد. همچنین اگر گسترش رشته با توجه به شرایطی باید محدود باشد در این بخش قید شود.)

ه) زمینه‌های شغلی حال و آینده

(مشخص نمایید که زمینه‌های شغلی این رشته در شرایط کنونی و آینده چگونه است و همچنین در این بخش وضعیت رشته در دفترچه اشتغال مربوط به سازمان اداری و استخدامی نیز مشخص شود. در مورد رشته‌هایی که به هر علتی هدف رشته در آن ارتباطی با شغل آینده دانش آموختگان ندارد، موضوع در این بخش ذکر شود و دلیل آن بیان شود.)

ی) جایگاه تمدنی، فرهنگی و اجتماعی (جایگاه رشته تحصیلی در حوزه تمدنی گذشته، حال و آینده و بافت فرهنگی و اجتماعی کشور)

(مشخص نمایید که این رشته در تمدن گذشته ایران چه جایگاهی داشته است و نقش آن در تمدن آفرینی حال و آینده کشور چیست. همچنین جایگاه این رشته در بافت فرهنگی و اجتماعی کشور نیز در این بخش بیان شود.)

فصل دوم

جدول عناوین و مشخصات دروس

جدول دروس عمومی - الزامی (با استناد به آخرین مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی) - (تاریخ به روزرسانی: ۱۴۰۲)

موضوع	عنوان درس	تعداد واحد	ساعت		
			نظری	عملی	کل
مبانی نظری اسلام	اندیشه اسلامی ۱ (مبدا و معاد)	۲	۳۲	۰	۳۲
	اندیشه اسلامی ۲ (نبوت و امامت)	۲	۳۲	۰	۳۲
	انسان در اسلام	۲	۳۲	۰	۳۲
	حقوق اجتماعی و سیاسی در اسلام	۲	۳۲	۰	۳۲
اخلاق اسلامی	فلسفه اخلاق (با تکیه بر مباحث تربیتی)	۲	۳۲	۰	۳۲
	اخلاق اسلامی (مبانی و مفاهیم)	۲	۳۲	۰	۳۲
	آیین زندگی (اخلاق کاربردی)	۲	۳۲	۰	۳۲
	عرفان عملی اسلامی	۲	۳۲	۰	۳۲
انقلاب اسلامی	انقلاب اسلامی ایران	۲	۳۲	۰	۳۲
	آشنایی با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	۲	۳۲	۰	۳۲
	اندیشه سیاسی حضرت امام خمینی (ره)	۲	۳۲	۰	۳۲
تاریخ و تمدن اسلامی	تاریخ تحلیلی صدر اسلام	۲	۳۲	۰	۳۲
	تاریخ امامت	۲	۳۲	۰	۳۲
آشنایی با منابع اسلامی	تفسیر موضوعی قرآن	۲	۳۲	۰	۳۲
	تفسیر موضوعی نهج البلاغه	۲	۳۲	۰	۳۲
دانش خانواده و جمعیت	الزامی	۲	۳۲	۰	۳۲
زبان فارسی	الزامی	۳	۴۸	۰	۴۸
زبان انگلیسی	الزامی	۳	۴۸	۰	۴۸
تربیت بدنی (تربیت بدنی ویژه برای دانشجویان با نیازهای ویژه)	الزامی	۱	۸	۱۶	۲۴
ورزش ۱ (ورزش ویژه برای دانشجویان با نیازهای ویژه)	الزامی	۱	۰	۳۲	۳۲
		جمع	۲۲		

** درس «تاریخ فرهنگ و تمدن اسلام و ایران» به تعداد ۲ واحد می‌تواند در زیرمجموعه موضوع «تاریخ و تمدن اسلامی» ارائه گردد.

جدول دروس عمومی - اختیاری

نام درس	تعداد واحد	ساعت		
		نظری	عملی	کل
آشنایی با ارزش های دفاع مقدس	۲	۳۲	۰	۳۲
آشنایی با کلیات حقوق شهروندی	۲	۳۲	۰	۳۲
آئین نگارش	۲	۳۲	۰	۳۲
استانداردسازی	۲	۳۲	۰	۳۲
مکتب شهید سلیمانی	۲	۳۲	۰	۳۲
شناخت محیط زیست	۲	۳۲	۰	۳۲
کارآفرینی	۲	۳۲	۰	۳۲
مدیریت بحران	۲	۳۲	۰	۳۲
مهارت های زندگی دانشجویی	۲	۳۲	۰	۳۲
ورزش ۲	۱	۰	۳۲	۳۲
ورزش ۳	۱	۰	۳۲	۳۲

تبصره: دانشجویانی که دروس عمومی الزامی را در قالب دروس تخصصی رشته خود می‌گذرانند، می‌توانند از جدول دروس عمومی اختیاری جایگزین نمایند. به عنوان مثال، دانشجویان رشته زبان و ادبیات انگلیسی نیازی به گذراندن درس عمومی «زبان انگلیسی» ندارند و به جای آن، می‌توانند ۳ واحد از جدول دروس عمومی اختیاری اخذ نمایند.

(Handwritten signature in blue ink)

جدول (۲) - عنوان و مشخصات کلی دروس پایه

هم نیاز	پیش نیاز	تعداد ساعات*		تعداد جلسات	تعداد واحد به تفکیک نوع			تعداد واحد	عنوان درس	ردیف
		عملی	نظری		تئوری	پراکسی	کارگاهی			

*: ساعت آموزش برای هر واحد نظری ۱۶ ساعت، عملی ۳۲ ساعت، عملی (از نوع کارگاهی) ۴۸ ساعت، کارآموزی و کارورزی ۶۴ یا ۱۲۸ ساعت است.

مقطع را درج نمایید عنوان رشته را درج نمایید / ۱۲

جدول (۳) - عنوان و مشخصات کلی دروس تخصصی الزامی گرایش ۱

هم نیاز	پیش نیاز	تعداد ساعات*		تعداد جلسات	تعداد واحد به تفکیک نوع			تعداد واحد	عنوان درس	ردیف
		عملی	نظری		تئوری	پراکسی	آزمایشی			

*: ساعت آموزش برای هر واحد نظری ۱۶ ساعت، عملی ۳۲ ساعت، عملی (از نوع کارگاهی) ۴۸ ساعت، کارآموزی و کارورزی ۶۴ یا ۱۲۸ ساعت است.

جدول (۴) - عنوان و مشخصات کلی دروس تخصصی اختیاری گرایش .....۱.....

هم نیاز	پیش نیاز	تعداد ساعات *		وضعیت آمایشی/اموریتی درس (صرفاً برای دروس تخصصی اختیاری مشخص شود)	تعداد جلسات	تعداد واحد به تفکیک نوع			عنوان درس	ردیف
		عملی	نظری			مرتبط با آمایش/اموریت موسسه است.	مرتبط با آمایش/اموریت موسسه نیست.	تعداد واحد		

*: ساعت آموزش برای هر واحد نظری ۱۶ ساعت، عملی ۳۲ ساعت، عملی (از نوع کارگاهی) ۴۸ ساعت، کارآموزی و کارورزی ۶۴ یا ۱۲۸ ساعت است.

جدول (۵) - عنوان و مشخصات کلی دروس مهارتی - اشتغال پذیری گرایش ...

هم نیاز	پیش نیاز	تعداد ساعات*		تعداد جلسات	تعداد واحد به تفکیک نوع			تعداد واحد	عنوان درس*	ردیف
		عملی	نظری		تئوری	کارایی	کارآموزی			
		حد اقل ۸	حد اقل ۸	۸	۱	-	-	۱	کاربینی	۱
		-	-	-	-	۲	-	۲	کارآموزی	۲
		-	-	-	-	۸	-	۸	کارآموزی	۳
		-	۳۲	۱۶	-	-	۲	۲	مهارت های نرم شغلی	۴
		-	۳۲	۱۶	-	-	۲	۲	کارآفرینی	۵

* با توجه به شیوه نامه اجرای دروس مهارتی - اشتغال پذیری تعدادی از ۵ درس جدول برای هر رشته تحصیلی انتخاب می شود (۳ الی ۱۵ واحد درسی). نحوه اجرای دروس مهارتی - اشتغال پذیری و ساعات دروس کارآموزی و کارآموزی با توجه به شیوه نامه اجرای دروس مهارتی - اشتغال پذیری می باشد.

مقطع را درج نمایید عنوان رشته را درج نمایید / ۱۵

جدول (۶) - عنوان و مشخصات کلی دروس تخصصی الزامی گرایش ...۲...

هم نیاز	پیش نیاز	تعداد ساعات*		تعداد جلسات	تعداد واحد به تفکیک نوع			تعداد واحد	عنوان درس	ردیف
		عملی	نظری		نظری	واحد	نظری			

*: ساعت آموزش برای هر واحد نظری ۱۶ ساعت، عملی ۳۲ ساعت، عملی (از نوع کارگاهی) ۴۸ ساعت، کارآموزی و کارورزی ۶۴ یا ۱۲۸ ساعت است.

جدول (۷) - عنوان و مشخصات کلی دروس تخصصی اختیاری گرایش ...۲....

نیاز هم	پیش نیاز	تعداد ساعات *		وضعیت آزمایشی /امموریتی درس (صرفاً برای دروس تخصصی اختیاری مشخص شود)	تعداد جلسات	تعداد واحد به تفکیک نوع			تعداد واحد	عنوان درس	ردیف
		عملی	نظری			مربط با آمایش /امموریت موسسه است.	مربط با آمایش /امموریت موسسه نیست.	تئوری			

*: ساعت آموزش برای هر واحد نظری ۱۶ ساعت، عملی ۳۲ ساعت، عملی (از نوع کارگاهی) ۴۸ ساعت، کارآموزی و کارورزی ۶۴ یا ۱۲۸ ساعت است.

جدول (۸) - عنوان و مشخصات کلی دروس مهارتی - اشتغال پذیری گرایش ...۱ ...

هم نیاز	پیش نیاز	تعداد ساعات*		تعداد جلسات	تعداد واحد به تفکیک نوع			تعداد واحد	عنوان درس*	ردیف
		عملی	نظری		تئوری	کارایی	تجربی			
-	-	۸ حداقل	۸ حداقل	۱۶	۱	-	-	۱	کاربینی	۱
-	-	-	-	-	-	۲	-	۲	کارآموزی	۲
-	-	-	-	-	-	۸	-	۸	کارورزی	۳
-	-	-	۳۲	۱۶	-	-	۲	۲	مهارت های نرم شغلی	۴
-	-	-	۳۲	۱۶	-	-	۲	۲	کارآفرینی	۵

* با توجه به شیوه نامه اجرای دروس مهارتی - اشتغال پذیری تعدادی از ۵ درس جدول دروس مهارتی - اشتغال پذیری برای هر رشته تحصیلی انتخاب می شود (۳ الی ۱۵ واحد درسی) و سایر موارد که مطابق شیوه نامه الزامی نیست، بایستی از این جدول حذف شوند. نحوه اجرای دروس مهارتی - اشتغال پذیری و ساعات دروس کارآموزی و کارورزی با توجه به شیوه نامه اجرای دروس مهارتی - اشتغال پذیری می باشد.

فصل سوم

ویژگی‌های دروس

(برای هر درس، یک صفحه حاوی اطلاعات زیر ایجاد نمایید. تلاش نمایید، برای هر درس، فقط یک صفحه اختصاص دهید) اندازه فونت این بخش می تواند کمتر از ۱۳ باشد. ترتیب قرارگیری دروس در فصل ۳ باید همانند ترتیب دروس در جداول فصل ۲ باشد. (این عبارت قرمز را پس از مطالعه حذف نمایید)

الف: عنوان درس به فارسی:		
عنوان درس به انگلیسی:	نوع درس و واحد	
دروس پیش نیاز:	☐ پایه	☐ نظری
دروس هم نیاز:	☐ تخصصی الزامی	☐ عملی
تعداد واحد:	☐ تخصصی اختیاری	☐ نظری-عملی
	☐ پروژه/ رساله / پایان نامه	
تعداد ساعت:	☐ مهارتی-اشتغال پذیری	
وضعیت آمایشی/مأموریتی درس (صرفاً برای دروس تخصصی اختیاری مشخص شود)	مرتبط با آمایش/مأموریت	مرتبط با مأموریت/آمایش
	☐ موسسه نیست	☐ موسسه است

اگر واحد عملی دارد، چه نوع آموزش تکمیلی نیاز است؟: سفر علمی آزمایشگاه سمینار کارگاه موارد دیگر:

.....

ب: هدف کلی:

- (۱ تا ۲ مورد را ذکر نمایید)

اهداف ویژه:

۱. (۲ تا ۴ مورد را ذکر نمایید)
- ۲.

پ) سرفصل ها:

۱. (۸ تا ۱۲ مورد را ذکر نمایید)
- ۲.
- ۳.
- ۴.
- ۵.
- ۶.
- ۷.
- ۸.

ت) روش یاددهی - یادگیری متناسب با محتوا و هدف:

ث) روش ارزشیابی (پیشنهادی):

فعالیت های کلاسی در طول نیم سال ... درصد

آزمون پایان نیم سال ... درصد

آزمون پایانی ... درصد

سایر موارد در صورت نیاز قید- شود.

ج) ملزومات، تجهیزات و امکانات موردنیاز برای ارائه:

ج) منابع علمی پیشنهادی:

(۳ تا ۵ مورد را ذکر نمایید و به یکی از روش‌های رایج منبع نویسی باشد)

ح) ملاحظات برای افراد با نیازهای ویژه:

(اگر ملاحظاتی برای ارائه درس برای افراد با نیازهای ویژه همچون جامعه معلولین وجود دارد در این بخش قید شود)

خ) ملاحظات برای برگزاری الکترونیکی درس:

(امکان پذیری ارائه مجازی درس در آموزش تمام الکترونیکی یا ترکیبی و ملاحظات آن بیان شود.)

